

การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขต
การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔

EFFICIENCY DEVELOPMENT OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS, PALI
SECTION, ADMINISTRATION OF MONASTERIES SANGHA ADMINISTRATION,
REGION 14

พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ)*

ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช**

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ (๒) เพื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ และ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธีประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ๒๖๕ รูปที่เป็นพระสงฆ์และสามเณร ที่สังกัดเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่มีทั้งปลายปิดและปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ๒๐ คนเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$) และเป็นความคิดเห็นที่

* นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย paitoon_70@yahoo.com

** อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

สอดคล้องกันมาก (S.D.=๑.๓๑) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางในด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอนและการประเมินผลมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๒. การบูรณาการการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ตามหลักการจัดการ POLE ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผลประยุกต์กับหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นต้น

๓. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ การนำปัจจัยนำเข้าตามหลักการบริหารจัดการ “POLE” ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผล มารวบรวมสังเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผล คือ การนำหลักการบริหารจัดการ POLE มากำหนดในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดนโยบายใน ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล ซึ่งทำให้ได้ผลลัพธ์ทางการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนาประสิทธิภาพ, พระปริยัติธรรม, บาลี

ABSTRACT

Objectives of this research were to; (1) Study the general context of Phrapariyattidhamma Schools, Pali Section, administration of monasteries at Sangha Administration, Region 14, (2) integrate Buddhaddhamma with the Phrapariyattidhamma, Pali Section, Schools of Sangha Administration, Region 14 and (3) to propose a model of efficiency development of Phrapariyattidhamma, Pali section, administration of monasteries at Sangha Administration region 14.

Methodology was the mixed method between the qualitative and quantitative research. The quantitative research collected data from 265 samples who were Bhikku and Samanera at Sangha Administration, region 14, collecting data by questionnaires with closed and open ended questionnaires, analyzing data with frequency, percentile, mean and standard deviation.

The results of research are found that;

1.the general context of Phrapariyattidhamma Schools, Pali Section, administration of monasteries at Sangha Administration, Region 14 were at

moderate level with the average of 3.43, considering aspect according to the respondents' opinions were that, the curricula, teachers and learning activities were at moderate level, the factors that support learning and teaching and evaluation were at high level.

2.The integration of the efficiency development of Phrapariyattidhamm Schools, Pali Section, administration of monasteries at Sangha Administration, region 14 according to POLE model consisting of planning, organizing, leading and evaluating with Brahmaviharadhamma consisting of Metta, loving kindness, Karuna, sympathetic joy, Mutita, congratulation, and Upekkha, neutrality.

3. Proposal of efficiency development of Phrapariyattidhamma Schools, Pali Section administration of monasteries at Sangha administration, region 14, according to POLE model consisting of planning, organizing, leading and evaluation and use these elements to develop the efficiency of Phrapariyattidhamma, Pali section, administration of monasteries at Sangha administration, region 14 which coincided with 5 elements of Phrapariyattidhamma Schools, Paliseccion, schools. They were curricula, teachers, leaning and teaching activities, factors supporting the learning and examining activities, factors supporting the learning and teaching and evaluating inducing the effective results with more research efficiency.

Keywords: Efficiency Development, Phrapariyattidhamma Schools, Pali

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน บรรพบุรุษไทยตั้งแต่สมัยเก่าก่อน ได้รับพระพุทธศาสนามาประพุดิปฏิบัติและรักษา ส่งเสริม สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย พระรัตนตรัย และหลักธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจ และอยู่ในสายเลือดเนื้อของคนไทยชาติไทย ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน^๑ พระพุทธศาสนานั้น ว่าโดยทั่วไปมีความหมายกว้างมาก รวมทั้งแต่หลักธรรม พระสงฆ์ องค์กรสถาบัน กิจการไปจนถึงศาสนสถาน ศาสนวัตถุทุกอย่าง แต่ถ้าจะเจาะจงไปถึงความหมายที่แท้ที่เป็นตัวจริง พระพุทธศาสนา หมายถึง “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า”

^๑สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), *บทเจริญพระพุทธมนต์*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

และความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาย่อมหมายถึง ความดำรงอยู่แห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า^๒ สภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรือง หรืออ่อนแอมีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่ เฉพาะความเจริญรุ่งเรือง แต่มีผลต่อความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของสังคมไทยทั้งหมด^๓ ด้วยเหตุนี้การดำรงรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับ พุทธศาสนิกชนทั่วไป

บุคคลที่มีหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา คือ พุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณรนับว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญ ในการสืบต่ออายุพระพุทธ ศาสนา เพราะหน้าที่หลักของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาของพระสงฆ์เป็นพื้นฐาน และมีส่วนในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคง และการสืบต่อพระพุทธศาสนา

การศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๒ ภาษาคือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การศึกษาภาษาบาลีเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพราะทุกประเทศที่นับถือนิกายเถรวาทให้ความเคารพ และศึกษาพระพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเหมือนกับว่ากำลังฟังพระพุทธวจนะต่อพระพักตร์ของพระบรมศาสดา คำสอนของพระพุทธองค์ จึงยังคงบริสุทธิ์ตราบนิจถึงปัจจุบัน^๔ พระภิกษุสามเณร หรือพุทธศาสนิกชนจึงต้องศึกษาภาษาบาลี เพื่อใช้ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากคัมภีร์ต่างๆ ภาษาบาลีจึงได้รับความนิยมจากพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก การศึกษาพระธรรมวินัย และการศึกษาภาษาบาลีจึงคู่กันตลอดมา^๕ ต่อมาพระไตรปิฎกเริ่มได้รับการแปลเป็นภาษาไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๓ รวมทั้งอรรถกถาและฎีกา ก็ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเกือบทั้งหมด พุทธศาสนิกชนจึงให้ความนิยมนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับแปลเป็นภาษาไทยมากขึ้น^๖ ความจำเป็นในการศึกษาภาษาบาลีจึงลด ความสำคัญลงการศึกษาพระธรรมวินัยกับการศึกษาภาษาบาลีจึงแยกออกจากกัน จากเดิมที่ศึกษาภาษาบาลีเพื่อนำไปแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาตัวภาษาบาลีเองแต่การศึกษาภาษาบาลี ยังจำเป็นสำหรับผู้

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. ปรีณติงแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๘.

^๕ พระมหาวรญาณ วรณฺญ, ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาทร, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^๖ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๘.

^๗ ทรงวิทย์ แก้วศรี, พระไตรปิฎกฉบับหลวง พระไตรปิฎก : ประวัติและความสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๔.

ต้องการสืบค้นคำสอนทางพระพุทธศาสนาจากต้นฉบับภาษาบาลี และการศึกษาภาษาบาลีเป็นระบบการศึกษาหลักของคณะสงฆ์

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จัดได้ว่ามีความสำคัญที่สุด เนื่องจากพระปริยัติสัทธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ล้วนบรรจุอยู่ในคัมภีร์ที่จารึกเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น ดังนั้นภาษาบาลีจึงได้ชื่อว่าเป็นภาษาที่รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าหากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ซึ่งเป็นภาษาบาลีถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครศึกษาเล่าเรียนการศึกษาพระธรรมวินัยก็มีโอกาสที่จะคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ และเมื่อการศึกษาเกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อน ก็จะเป็นเหตุให้พระศาสนาเสื่อมสูญไปอย่างแน่นอน ดังพระบาลีที่ว่า พุทธวจนปาลเลตติ ปาลี (ภาษา). อันว่าภาษาใด ย่อมรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะเพราะเหตุนี้อันว่าภาษานั้นชื่อว่าปาลีด้วยเหตุที่ภาษาบาลีเป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะ ทำให้สำนักเรียน และสำนักศาสนศึกษาต่างๆ พยายามที่จะธำรงไว้ซึ่งการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีไว้ให้มากที่สุด^๙

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงไม่บ่อยครั้ง และการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งก็เปลี่ยนแปลงไปไม่มาก ที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน คือ การแบ่งชั้นและหลักสูตรประโยคเปรียญธรรม ๑-๒-๓ ออกเป็น ๒ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐^{๑๐} จากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ แม่กองบาลีสนามหลวงได้นำวิธีการเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้ว ๒ ปี นำร่องชั้นประโยค ๑-๒ มาใช้ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เปิดอบรมครูสอนปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อเสริมศักยภาพของผู้สอนภาษาบาลี และรับทราบนโยบายของกองบาลีสนามหลวง ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ กองบาลีประกาศยกเลิกวิธีการเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้วชั้นประโยค ๑-๒ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ นำวิธีการสอบครั้งที่ ๒ (สอบซ่อม) มาใช้^{๑๑} การเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่ผ่านมายังคงเอกลักษณ์และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไว้เช่นเดิมซึ่งโดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยเฉพาะในต่างจังหวัดจึงประสบปัญหาและอุปสรรค ในด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล รวมทั้งปัจจุบัน พระภิกษุสามเณรเปลี่ยนไปศึกษาแผนกสามัญศึกษามากขึ้น เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้รับการวิพากษ์วิจารณ์

^๙ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

^{๑๐} สุรเชษฐ์ ทองแมน, “เหตุเกิดที่ประเทศไทย : กรณีคำอานาธนาธรรม”, นาวิกศาสตร์, ปีที่ ๘๘ เล่มที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๔๘) : ๓.

^{๑๑} กองบาลีสนามหลวง, เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อาทร, ๒๕๓๙), หน้า ๖๙-๗๓.

^{๑๒} กองบาลีสนามหลวง, เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อาทร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๕.

ทั้งจากพระสงฆ์และคฤหัสถ์ว่าเป็นระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และไม่เอื้อต่อการผลิตพระสงฆ์ที่ทรงคุณภาพได้

เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ประกอบด้วย คณะสงฆ์ในระดับจังหวัด ๔ จังหวัด คือ กาญจนบุรี นครปฐม สมุทรสาคร และสุพรรณบุรี ซึ่งนับว่ามีวัดในสังกัดจำนวนมาก จึงประกอบไปด้วยวัดที่มีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ ๑) วัดไชยชุมพลชนะสงคราม (ใต้) (สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดกาญจนบุรี) ๒) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร (สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดนครปฐม) ๓) วัดป้อมวิเชียรโชติการาม (สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดสมุทรสาคร) และ ๔) วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร (สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดสุพรรณบุรี) และวัดสวนหงส์ (สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดสุพรรณบุรีแห่งที่ ๒) โดยในแต่ละจังหวัดมีสำนักเรียนแยกย่อยออกเป็นอีกหลายสำนักเรียน โดยที่มีความหลากหลายทางด้านการบริหารที่แตกต่างกัน จึงเป็นปัญหา พระภิกษุสามเณรให้ความสนใจ การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีน้อย เพราะเห็นว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ไม่ทันกับสภาพสังคม ไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นที่พระภิกษุสามเณรต้องฝืนใจเรียนด้วย เนื่องจากวัดหรือสำนักศาสนศึกษาใช้วิธีบังคับให้พระภิกษุสามเณรเรียน ถ้าไม่เรียนจะไม่รับเข้าสังกัดในวัดหรือสำนักเรียน และสำนักศาสนศึกษานั้นๆ หรือจะไม่มีสิทธิได้เรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ที่พระภิกษุสามเณรตั้งใจจะเรียนเพื่อให้ได้ศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรืออุดมศึกษา เป็นเหตุผลที่ทำให้จำนวนผู้เรียนกับจำนวนผู้สอบ และผู้สอบได้ ในแต่ละปีแตกต่างกันมาก^{๑๒} เพราะความรับผิดชอบในประสิทธิภาพการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์และรัฐโดยตรง คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียน กองบาลีสนามหลวงจัดการสอบ รัฐให้การสนับสนุนงบประมาณแต่ไม่พอเพียง จึงเป็นปัญหาสำคัญ เพราะหมายถึง การขาดการสร้างพลังภายในที่จะสร้างความมั่นคงระยะยาว การจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปอย่างเหมาะสมและทั่วถึง ในด้านตัวผู้สอนแม้จะมีการกำหนดให้พระ ภิกษุสามเณรที่มีวุฒิตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ขึ้นไป เข้ารับการอบรมตามหลักสูตร ผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก่อนจึงจะเป็นผู้สอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้ แต่สภาพการเรียนการสอนยังเป็นไปในรูปแบบเดิม คือ ใช้วิธีการบรรยายให้จดแล้วท่อง เน้นความจำความเข้าใจ เฉพาะเรื่องนั้นๆ โดยตรงเป็นสำคัญในด้านการสอน ขาดการสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษากับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่พบเห็นในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ปัญหาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนได้รู้ได้ปฏิบัติตาม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ย่อมเป็นเรื่องที่น่าห่วงอย่างยิ่ง ตรงข้ามถ้าปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง และพระภิกษุสามเณรได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเพิ่มขึ้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้

^{๑๒} ธัญเดชา ธิภา, “พระเปรียญบาลี จะทำอะไร”, **บาลีสากัจฉา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.mahapali.com/main.php?url=news_view&id=23&cat=B, [๒ พ.ย. ๒๕๕๕].

พระภิกษุสามเณรได้ออกาศึกษาค้นคว้าพระธรรมวินัยให้แตกฉาน ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรนำความรู้ที่ได้รับมาเผยแผ่ให้กับพุทธศาสนิกชน ทำให้พระพุทธ ศาสนา มีบุคลากร ที่มีศักยภาพ ด้าน ภูมิธรรมและภูมิปัญญาเพิ่มมากขึ้นด้วย^{๑๓}

จากการสอบบาลีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๗ จำนวน ๑๐ ปี เห็นได้ว่า การสอบบาลีของ คณะสงฆ์ในภาค ๑๔ นั้นมีจำนวนไม่คงที่ ส่วนใหญ่ของแต่ละปีภาพรวมจะมีจำนวนผู้สอบได้น้อยลง ในทุกจังหวัด แต่ประโยค ๑-๒ นั้นของจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี และ จังหวัดสมุทรสาคร จะมากขึ้นทุกปี ส่วนประโยคอื่นๆ น้อยลงไปตามลำดับทำให้เห็นว่าการพัฒนาใน ด้านการเรียนยังไม่ทั่วถึงทุกชั้นประโยค แต่อย่างไรก็ดีจังหวัดนครปฐมนั้นในทุกๆ ปี จะมีผู้สอบได้ ป.ธ. ๙ และจะมีผู้สอบได้ในทุกๆ ประโยคมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ในภาค ๑๔ ซึ่งควรจะนำวิธีการเรียน การสอนไปพัฒนาจังหวัดอื่นๆ ในภาค ๑๔ ด้วย^{๑๔}

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ต้องได้รับการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ในด้านความรู้ให้มากขึ้นและตระหนักถึงภารกิจในการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนก บาลีของวัด ในการปกครองทราบถึงการแสดงบทบาทในการพัฒนาการบริหารจัดการพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลีของวัด เข้าใจปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเป็น อย่างยิ่งที่จะศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์การวางแผนพัฒนาการ บริหารจัดการวัด และปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ อันส่งผลสูงสุดให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่เป็นหลักชัยในการสืบทอด พระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของประชาชน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขต การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔
๒. เพื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนก บาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔

^{๑๓} มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์, การประชุมทาง วิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๓๙ สาขาศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๔, (อัดสำเนา), หน้า ๒๖๒-๒๖๙.

^{๑๔} แม่กองบาลีสนามหลวง, สถิติผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๕๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.infopali.net/>, [๑๘ ม.ค. ๒๕๕๘].

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ก) เชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนบาลีศึกษาที่สุ่มจากประชากรโดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้จำนวน ๒๖๕ รูป และทำการสุ่มแบบแบ่งพื้นที่ (Area Sampling) แล้วทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากพระสงฆ์ และสามเณรที่เป็นนักเรียนบาลีศึกษาซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ จำนวน ๘๕๐ รูป

ข) เชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา/สำนักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๐ รูป/คน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากพระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง ปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ จำนวน ๙ รูปด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก) เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔

ข) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามอันนำมาซึ่งการพัฒนาประ

สิทธิ ภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ พร้อมข้อเสนอแนะ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ก) เชิงปริมาณ

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยทำการรวบรวมจากแบบสอบถามแล้วจัดกลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

ข) เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

๔. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ก) เชิงปริมาณ

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่นักเรียนในแต่ละสำนักเรียนในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ จำแนกตามอายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

กลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๑๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๐๐ ไม่มีจำนวนพรรษา มีจำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักธรรมชั้นโท มีจำนวน ๙๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑๐ และมีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ๑-๓ มีจำนวน ๑๐๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕๐

นักเรียนในสำนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่านักเรียนในสำนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนา

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง

ข) เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๒๐ รูป/คน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้วจึงได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความตามขั้นตอนวิธีอุปสรรคของการวิจัยและผลการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. นโยบายการกำหนดการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัด

นโยบายการกำหนดการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดนั้น โดยความรวมแล้วเป็นนโยบายที่กำหนดตามสำนักแม่กลองบาลีสนามหลวงเป็นหลัก ซึ่งสำนักเรียนต่างๆ นำมากำหนดนโยบายเชิงบริหารจัดการให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่สำนักแม่กลองบาลีสนามหลวงเป็นหลัก ปัจจุบันสำนักงานแม่กลองบาลีสนามหลวง เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทย เป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมซึ่งอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล ดูแลรับผิดชอบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับชาติ และกำหนดเปลี่ยนแปลงการใช้คัมภีร์เรียนในหลักสูตรประโยค ๑-๙ ให้เหมาะสมกับชั้นเรียนของแต่ละประโยค รวมทั้งการจัดสอบประเมินผลการศึกษาบาลีระดับชาติ โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้รับสนองงานภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม

๒. การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการที่เรียกว่า POLE ประกอบด้วย ๑) การวางแผนงาน ๒) การจัดองค์กร ๓) การเป็นผู้นำ และ ๔) การประเมินผล ซึ่งแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการก็ต้องอาศัยแนวคิดทางตะวันตกดังกล่าวมาประกอบด้วย อันจะส่งผลให้การดำเนินกิจการด้านการจัดการเรียนสอนในพระปริยัติธรรมมีประสิทธิภาพตามเป้าประสงค์ที่วางไว้

๓. แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีประสิทธิภาพคือ การพัฒนาองค์รวมด้านการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการพัฒนาคน การพัฒนางาน การพัฒนาองค์กร ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด อย่างไรก็ตามการพัฒนานั้น ต้องเล็งเห็นความสามารถของบุคลากรทางการศึกษาเป็นที่ตั้งว่ามีศักยภาพที่พร้อมรับการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆได้มากน้อยเพียงใด

๔. แนวทางการบริหารจัดการตามหลักพรหมวิหารธรรมอันนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพในกระบวนการศึกษาบาลี

การบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นอีกแนวคิดหนึ่งในการประยุกต์พุทธศาสตร์ มาใช้ในการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดหลายคนคงคุ้นเคยกับพรหมวิหาร เป็นเครื่องอยู่ของพรหม เหมาะสำหรับผู้บำเพ็ญ ผู้ใหญ่นักปกครอง ที่จะนำมาใช้งาน เนื่องจากธรรมะมักจะเป็นนามธรรมการวัดผลเป็นตัวเลขนิจาคอนข้างยาก แต่หากคิดดีๆ ก็จะมีพอหาวิธีการวัดทางอ้อมได้จึงเป็นอีกความพยายามหนึ่งที่จะประยุกต์ธรรมะมาใช้ ในการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในยุคปัจจุบัน ให้ดูดีอย่างเป็นระบบ

๕. อภิปรายผล

การศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีประเด็นในการอภิปรายผลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่นักเรียน ในสำนักเรียนมีต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพตามหลัก POLE บุรณาการหลักพรหมวิหารธรรมจึงสรุปการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ก) เชิงปริมาณ

เมื่อประยุกต์รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพตามหลัก POLE ให้สอดคล้องกับการพัฒนา ๕ ด้าน ในด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอนและด้านการประเมินผล พบว่า

๑. ด้านหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากได้แก่หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สำหรับข้ออื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอำนาจ ปวทณโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ๑. สภาพการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อการบูรณาการที่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสำนักเรียนเพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคลคือพระภิกษุสามเณร ผู้เป็นศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากนั้น ปัญหาอุปสรรคการจัดการเพื่อการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ สาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสม กระบวนการจัดการภายในสำนักเรียนไม่ชัดเจน เช่น การบริหารบุคคล (Man) การบริหารการเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นต้น ๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมเป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสาเป็นต้น ตามหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย เมตตา กายกรรม เมตตา

วิธีการเมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตา เป็นต้น ๓. นำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลการแจกแบบสอบถามแก่บุคลากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๑๗ ชุด พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการและการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา^{๑๕}

๒. ด้านผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากได้แก่ผู้สอนมีความรู้ สามารถอธิบายข้อธรรมได้โดยละเอียดทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ และกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ได้แก่ ผู้สอนมีการสอนดี จัดเตรียมกระบวนการต่างๆ ของการเรียนการสอนครบถ้วน สำหรับข้ออื่นๆมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พิชิต เพ็งสุวรรณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถาบันอาชีวศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของารูปแบบการบริหารจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัยมี ๕ ด้านคือ ๑) ด้านนโยบาย ๒) ด้านการจัดองค์การ ๓) ด้านการวางแผนและนำไปปฏิบัติ ๔) ด้านการประเมินผล ๕) ด้านการดำเนินการปรับปรุง ประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมด้านผลสัมฤทธิ์ ทางทฤษฎีเท่ากับ ๘๒.๓๓/๘๑.๗๕ และคะแนนปฏิบัติเฉลี่ยเท่ากับ ๘๓.๕ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ทั้งด้าน ทฤษฎีและปฏิบัติ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดารูปแบบการบริหารจัดการ อาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถาบันอาชีวศึกษา จากผู้บริหารของโรงเรียน อาจารย์และ นักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น ๓๓๒ คน ระดับความคิดเห็นต่อารูปแบบองค์ประกอบต่างๆ อยู่ใน ระดับดี กล่าวคือมีค่าระดับคะแนนเฉลี่ย ๔.๒๐ สูงกว่าก่อนการจัดระบบที่มีระดับคะแนนเฉลี่ย ๑.๓๘ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑ นั่นคือารูปแบบที่ได้มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๖}

๓. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อยได้แก่การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเน้นการท่องจำเป็นหลัก สำหรับข้ออื่นๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นงลักษณ์ เรือนทอง** ได้ศึกษาวิจัย

^{๑๕}พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน, “การพัฒนาารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, **ปริญาพุทธศาสตร์ดุฎฐิบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

^{๑๖}พิชิต เพ็งสุวรรณ, “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถาบันอาชีวศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ครุศาสตรอดุทธากรรมดุฎฐิบัณฑิต** สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ), ๒๕๕๒.

เรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบคือ ๑) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๒) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ ๓) การประกันคุณภาพการตรวจสอบได้และความน่าเชื่อถือ ๔) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ๕) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน ๖) เน้นการเรียนการสอน ๗) การสอนที่มีวัตถุประสงค์และ ๘) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง ๒. รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๗}

๔. ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางได้แก่ เจ้าสำนักศาสนศึกษาให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน และอาจารย์ใหญ่บริหารจัดการและดูแลการจัดการเรียนการสอน สำหรับข้ออื่น ๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อัญญา พานิช** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) พฤติกรรมการบริหาร ๒) ความพึงพอใจในการทำงาน ๓) สภาพแวดล้อมภายในองค์กร ๔) เทคโนโลยี ๕) ความผูกพันต่อองค์กรและ ๖) โครงสร้างองค์กร ๒. ประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏอยู่ในระดับมาก ๓. ความผูกพันต่อองค์กรเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ส่วนสภาพแวดล้อมภายในองค์กร พฤติกรรมการบริหารและโครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ^{๑๘}

๕. ด้านการประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องมากทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธวัช เต็มญวน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกรมศิลปากร” ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบที่มีองค์ประกอบทั้งหมด ๖ ด้าน คือ ๑. ด้านหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และตลาดแรงงานมีการจัดทำแผนการปฏิบัติการในการใช้หลักสูตร มีการจัดประชุมชี้แจงการใช้หลักสูตรให้แก่ อาจารย์ผู้สอนได้รับทราบการประเมินหลักสูตร ควรมีการติดตาม และประเมินผลหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง มีการจัดให้อาจารย์ผู้สอนประเมินหลักสูตรการประเมินผลการเรียนการสอน ควร มีสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการบริหารหลักสูตรควรมีการ

^{๑๗} นงลักษณ์ เรือนทอง, “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๐.

^{๑๘} อัญญา พานิช, “องค์ประกอบประสิทธิผลองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๐.

แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรแต่ละหลักสูตรมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินการบริหารหลักสูตร ๒. ด้านอาจารย์ได้แก่ การสรรหาอาจารย์ควมมีกระบวนการ และวิธีการคัดเลือกอาจารย์อย่างมีประสิทธิภาพมีการสอบข้อเขียน และสอบสัมภาษณ์การกำหนดภารกิจของอาจารย์ควมมีการกำหนดขอบเขตภาระงานของอาจารย์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร จัดเวลาให้อาจารย์ปฏิบัติภารกิจการสอน และภารกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้อาจารย์ปฏิบัติภารกิจอื่นๆ ได้แก่ การทำวิจัยและการสร้างผลงานทางวิชาการ การประเมินผลการปฏิบัติงานอาจารย์ ควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการประเมินการประเมินผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ควรให้สอดคล้อง หรือเป็นไปตามภารกิจหลักของสถาบัน และการพัฒนาอาจารย์ ควมมีการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ทักษะเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การทำแผนการสอนควมมีคณะกรรมการในการจัดทำร่วมกัน มีการจัดทำแผนการสอน และการจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เหมาะสม เช่น ความยากง่ายความสอดคล้องความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน การจัดทำประมวลการสอน ควมให้มีการจัดทำประมวลการสอนในแต่ละรายวิชา และมีเอกสารประกอบการเรียนการสอนการจัดตารางสอน ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของลักษณะรายวิชาที่เป็นภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติการจัดอาจารย์เข้าสอนให้ตรงตามวิชาเอกที่จบการศึกษา วิธีการสอนควรใช้เทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมและสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชานอกจากนั้น ควรนำเทคโนโลยีทางการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาใช้ตลอดจนจัดกิจกรรม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และจัดการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียนที่มีปัญหาทางการเรียน ๔. ด้านนักศึกษา ได้แก่ การคัดเลือกนักศึกษา ควมมีระบบการคัดเลือกที่มีคุณภาพและมีการประชาสัมพันธ์การเปิดรับนักศึกษาเข้ามาศึกษาต่อในสถาบันด้วยวิธีการที่หลากหลาย การพัฒนานักศึกษาควรสอดคล้องกับปรัชญาและเป้าหมายหลักของสถาบันตลอดจนพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมและคุณภาพบัณฑิตต้องเป็นที่ยอมรับ และต้องการของสังคมมีการติดตามผลบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นระยะๆ ๕. ด้านการวัด และประเมินผล ได้แก่ หลักเกณฑ์การวัด และประเมินผล ควรเป็นไปตามเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติของสถาบันและมีการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนการสอนให้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร การวัดและประเมินผลการเรียน ควมมีการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านการวัดและประเมินผล และมีการแจ้งผลการวัดและประเมินผลการเรียนในแต่ละรายวิชาให้นักศึกษาได้รับทราบจุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง ๖. ด้านปัจจัยเกื้อหนุนได้แก่ อาคารสถานที่ควรจัดให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยจัดบรรยากาศให้น่าสนใจกระตุ้นการเรียนรู้ ห้องสมุดควรจัดให้ทันสมัย และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา อุปกรณ์การสอนควรทันสมัยและเพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาโดยเฉพาะอุปกรณ์สำหรับฝึกวิชาเฉพาะทางศิลปะ

นอกจากนี้ห้องพยาบาล ควรมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลที่เพียงพอ และทันสมัย^{๑๙}

ข) เชิงคุณภาพ

การบูรณาการการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ตามหลักการจัดการ POLE ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผลประยุกต์กับหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยมีปัจจัยนำเข้าตามหลักการบริหารจัดการ “POLE” ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผล มารวบรวมสังเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผล คือ การนำหลักการบริหารจัดการ POLE มากำหนดในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดนโยบายใน ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล ซึ่งทำให้ได้ผลลัพธ์ทางการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๖. สรุป

การบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔จะมีนโยบายการกำหนดการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัด โดยความรวมแล้วเป็นนโยบายที่กำหนดตามสำนักแม่กลองบาลีสนาทลวงเป็นหลัก ซึ่งสำนักเรียนต่างๆนำมากำหนดนโยบายเชิงบริหารจัดการให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่สำนักแม่กลองบาลีสนาทลวงเป็นหลัก ปัจจุบันสำนักงานแม่กลองบาลีสนาทลวง เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยเป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมซึ่งอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล ดูแลรับผิดชอบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับชาติ และกำหนดเปลี่ยนแปลงการใช้คัมภีร์เรียนในหลักสูตรประโยค ๑-๙ ให้เหมาะสมกับชั้นเรียนของแต่ละประโยค การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการที่เรียกว่า POLE ประกอบด้วย ๑) การวางแผนงาน ๒) การจัดองค์การ ๓) การเป็นผู้นำ และ ๔) การประเมินผล ซึ่งแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการก็ต้องอาศัยแนวคิดทางตะวันตกดังกล่าวมาประกอบด้วย อันจะส่งผลให้การดำเนินกิจการด้านการจัดการเรียนการสอนในพระปริยัติธรรมมีประสิทธิภาพตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีประสิทธิภาพคือการพัฒนาองค์รวมด้านการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการพัฒนาคน การพัฒนางาน การพัฒนาองค์กร ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่มีอยู่

^{๑๙} ธีรวัช เต็มฉนวน, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกรมศิลปากร”, *ปริญญาการศึกษาคุณูปการบัณฑิต* สาขาวิชาการอุดมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๘.

อย่างจำกัด อย่างไรก็ตามการพัฒนานั้น ต้องเล็งเห็นความสามารถของบุคลากรทางการศึกษาเป็น ที่ตั้งว่ามีศักยภาพที่พร้อมรับการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆได้มากน้อยเพียงใด

ปัญหา อุปสรรคและวิธีในการแก้ไขที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ นั้นมีปัญหาทั้ง ๕ ด้านได้แก่ ๑) หลักสูตร ๒) ด้านผู้สอน ๓) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๔) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียน การสอน และ ๕) ด้านการประเมินผล หากพิจารณาปัญหาในทุกด้านแล้วล้วนเกิดจากการบริหาร จัดการที่ดีและเป็นระบบ ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงต้องแก้ไขโดยการกำหนดวิธีกรด้วย หลัก POLE ได้แก่ ๑) ต้องมีการวางแผนงาน ๒) ต้องจัดองค์กรอย่างเป็นระบบ ๓) ผู้บริหารต้องม ีความเป็นผู้นำและ ๔) ต้องมีการติดตามประเมินผลขององค์กรในทุกๆ มิติ จึงจะสามารถนำพา องค์กรสู่ความสำเร็จได้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค

๒. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง, ๒๕๔๖.

กองบาลีสนามหลวง.เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๔๘.กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์อาทร, ๒๕๔๘.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. พระไตรปิฎกฉบับหลวง พระไตรปิฎก : ประวัติและความสำคัญ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์คณฺถ์).การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : เอส.

อาร์. ปรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

พระมหาวรญาณ วรณฺฑ. ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาทร, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. การประชุมทาง

วิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๓๙ สาขาศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๔, อัด
สำเนา.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). บทเจริญพระพุทธมนต์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม

พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาของ
คณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์

ธวัช เต็มฉนวน. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา
ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกรมศิลปากร”. **ปริญญาการศึกษาดุสิต
บัณฑิต** สาขา วิชาการอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๔๘.

นงลักษณ์ เรือนทอง. “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน. “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”. **ปริญญา
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พิชิต เพ็งสุวรรณ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถาบัน
อาชีวศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตสาขามหากรรมดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาวิจัยและ
พัฒนาหลักสูตร. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนคร
เหนือ. ๒๕๕๒.

อัญชา พานิช. “องค์ประกอบประสิทธิผลองค์การของมหาวิทยาลัยราชภัฏ”. **ปริญญาปรัชญา
ดุสิตบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๐.

(๓) วารสาร

สุรเชษฐ์ ทองแก่น. “เหตุเกิดที่ประเทศไทย : กรณีคำอานาธนาธรรม”. **นาวิกศาสตร์**. ปีที่ ๘๘ เล่มที่
๓ (มีนาคม ๒๕๔๘) : ๓.

(๔) เว็บไซต์

ธฤตเดชา ลิภา. “พระเปื้อนเรียนบาลี จะทำอย่างไร”. **บาลีสากัจฉา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://www.mahapali.com/main.php?url=news_view&id=23&cat=B, [๒ พ.ย.
๒๕๕๕].

แม่กองบาลีสนามหลวง. **สถิติผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๕๗**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.infopali.net/>, [๑๘ ม.ค. ๒๕๕๘].^๑แม่กองบาลี
สนามหลวง, **สถิติผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๕๗**,
[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.infopali.net/>, [๑๘ ม.ค. ๒๕๕๘].

២. ភាសាអង់គ្លេស

(1) Book

Andrew J. Dubrin. **Foundations of Organizational Behavior**. Englewood Cliffs. New Jersey : Prentice-Hill Inc., 1984.

Druck. Peter F. **Management : Tasks responsibility practice**. New York : Harper Row, 1974.

Herbert Simon. **Public Administration**. New York : Alfred A. Knopf. Inc., 1971.

Paul R. Lawrence. **Developing Organization : Diagnosis and Action**. Reading Mass : Addison Wesley Publishing Co., 1969.

Stewart Black. **Journal of Organization Change Management**. Reading Mass : Addison Wesley Publishing Co., 1989.